

PSZICHOANALITIKUS MÓDSZER ÉS KÉPZÉS

Nehéz pillanatok az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület életében *

Jhuma Basak

Tanulmányom az IPSO XVI. előkongresszusára készült, témája elengedhetetlenül hív egyfajta, az egyéni pszichoanalitikus képzés során jelentkező nehéz pillanatokra vonatkozó személyes feltárulkozásra. Épp ezért, ha valaki a jelen tanulmányt helyenként nyíltan szubjektív fellépésnek találja, úgy vélem, ez elengedhetetlen szükségszerűsége a témának, amellyel az írás foglalkozik.

Bevezetésként felidézném, hogy a pszichoanalízis történetének két forradalmi pontja, nevezetesen (i) maga a pszichoanalízis Sigmund Freud általi felfedezése, és (ii) az egész posztfreudiánus elmélet napjainkig történő fejlődése az évek során az egész világon jelentősen befolyásolta és változtatta a pszichoanalízis képzési módszerét. Szükségtelen említenünk, hogy minden ország, és a hozzá tartozó pszichoanalitikus egyesület kifejlesztette saját képzési metodológiáját a saját gondolatainak megfelelő elméleti iskolára támaszkodva. Így született a modern freudiánus, a kleiniánus és a lacani iskola, hogy csak néhány „népszerű” iskolát említsek. Noha manapság nagy viták folynak a pszichoanalízisen belül a pluralizmus fogalmáról, ezt a témát ma mégis mellőzni fogom megbeszélésem tárgyköréből, hiszen ez önmagában is egy külön tanulmányt érdemelne (bővebben lásd Charles Hanly, 1990; Leo Rangell, 1998; Jhuma Basak, 1999).

Az elméleti felfedezések teljes skáláján azonban, különösen a posztfreudiánus területen, az eltérések ellenére mindig is volt egy állandó

* Előadás, amely elhangzott a XVI. IPSO “Psychoanalysis: Method and Training. Difficult Moments” című előkongresszusán, Nizza, 2001.

tényező, nevezetesen, az egyre növekvő hangsúly az áttételi interaktív analízisen. A pszichoanalízis, születésétől kezdve az áttételt a pszichoanalitikus elvek nélkülözhetetlen összetevőjének tekintette. 1926-ban a „Laikus analízis kérdése” című tanulmányában Freud az áttételi analízissel kapcsolatban a következőket mondta: „Az áttétel kezelésének teljes készsége arra irányul, hogy azt előidézük. Mint láthatjuk, az analitikus technika követelménye ennél a pontnál éri el maximumát. A legsúlyosabb hibák itt követhetők el, ugyanakkor a legnagyobb sikereket is itt érhetjük el. *Ostobaság lenne, ha a nehézségeket az áttétel elfojtásával, vagy figyelmen kívül hagyásával kísérelnénk meg elkerülni; tehetünk bármit a kezelés során, ha az nem foglalja magában az áttételt, nem érdemli meg, hogy analízisnek nevezzük*” (Freud, 1926, 227. [kiemelés tőlem: J. B.]). Valójában éppen az áttétel és a viszontáttétel (ez utóbbi fogalmat legelőször Paula Heimann (1950) dolgozta ki technikailag „A viszontáttételről” című tanulmányában), mint a kezelés eleme vezette a pszichoanalitikusokat annak az introspektív utazásnak az ösvényére, amely segítséget adott ahhoz, hogy új lehetőségek nyíljanak meg az eddiginél modernebb elméleti felfedezések megtételéhez már Freud idejében és azt követően is. Ilyen volt például Kleinnek a projekcióval és az introjekcióval kapcsolatos újszerű felfogása, Kohutnak a narcizmus szerepére vonatkozó megjegyzései, Lacannak a tudatalan nyelv alapú strukturálódásával kapcsolatos felfedezései, és így tovább. Ugyanakkor éppen az áttétel-viszontáttétel tényezőjének közép-pontba helyezése indította el azokat az elméleti különbségeket, amelyek mindmáig fennállnak a pszichoanalízisen belül, az eltérően gondolkodó iskolák talaján kiemelkedve. Összességében, az áttétel analízise a pszichoanalízis tudománya működésének alapvető eszközevé vált.

A fentiek tükrében, immár az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület (IPS) jelenlegi képzési rendszeréről szólva, saját képzési gyakorlatának történeti változásait aszerint követhetnénk végig, hogy az miképp került kapcsolatba a nemzetközi pszichoanalitikus közösség egészével és az analitikus tudományág újabb elméleti felfedezéseivel. Ehelyütt világosan le kell szögezнем, hogy tapasztalataim és kritikai megfigyeléseim kizárólag a Kalkutta Központra vonatkoznak, nem érintik az indiai egyesület egészét. Mielőtt rátérnék tanulmányom központi gondolatára, lényeges megjegyezнем, hogy India történelmének azt a vonulatát vallom magaménak, amely vonulat mentén született meg az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület. Ez a történeti szemlélet egy olyan holisztici-

kus nézőpontot nyújt, amely érthetőbbé teszi a Kalkutta Központ krízisének kialakulását és későbbi fejlődését.

Noha az Indiai Pszichoanalitikus Egyesületet 1922-ben alapították, a pszichoanalízis születése Indiában egy évvel előbb történt, 1921-ben, vagyis jóval India függetlenné válása előtt, amikor Girindrashekar Bose először mutatkozott be a pszichoanalitikus közösség előtt az *Elfojtás koncepciójáról* írott tanulmányával. Ugyanebben az évben kezdődött meg Freuddal való levelezése is. Freud még fel is kérte Bose-t arra, hogy írjon egy tanulmányt az „ellentétes vágyakról”, amely fogalom valójában Bose saját elméleti spekulációja volt. Lévén, hogy némi eltérés volt a két mester véleményében e sajátos elméleti feltevés kérdésében, így a Bose által írott tanulmányra vonatkozó felkérés lehetőséget kínált arra, hogy Bose lefektesse az ellentétes vágyakról szóló saját elméleti pozícióját. 1923-ban Freud a következőket írta Bose-nak: „Az a gyanúm, hogy az ellentétes vágyakról szóló teóriája gyakorlatilag ismeretlen a számunkra, soha senki nem említette, vagy beszélt volna róla. Ezt a hozzáállást sürgősen meg kell szüntetni. Alig várom, hogy megméretetés alá kerüljön, és mind az angol, mind a német nyelvű analitikusokhoz eljusson. Ha megengedne egy javaslatot: írjon egy tanulmányt az elméletéről kifejezetten az analitikus közélet számára, amely megjelenhetne a *Zeitschrift*-ben és Jones folyóiratában is. Elkészítjük a német fordítást itt Bécsben (Bose–Freud levelezés, 24.)” Sajnálatos módon ez a tervzet ismeretlen okokból sohasem valósult meg.

Az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület születése kulcsfontosságú volt, hiszen egymás mellett haladt a 20. század elejei reformista és szociál-aktivista törekvésekkel Indiában, amelyek különösen a bengáli régióra voltak jellemzőek. A 19. századi bengáli reneszánsz maradványa, ahogy erre a forradalmi időszak történetileg utal, mélyen befolyásolta és inspirálta a rákövetkező éveket a 20. század elején. Egyfelől Rammon Roy nevét kell megemlíteni, aki harcolt a „sati” gyakorlata ellen (azaz az ellen, hogy az özvegyeket halott férjükkel együtt égessék el a halotti máglyán), valamint amellet, hogy bevezessék az angol nyelvet az oktatási rendszerbe. Másrészt említeni kell Ishwarchandra Vidyasagart, aki aktívan küzdött a nők újraraházasodási és oktatási jogaiért Indiában. Vagy ott volt Michael Madhusudan Dutt, a nagy költő, aki bengáli és angol nyelven egyaránt tudta csillogtatni költői fortélyosságát. Szembeszállt a hinduizmussal, holott ő maga is egy hű hindu család gyermeke volt, amelynek tagjai tudósokat is magába foglaló legmagasabb kasztba tartoztak, míg ő maga áttért a kereszténységre. Említeni kell azonban

Rabindranath Tagorét, a Nobel díjas költőt is, aki mélyreható írásaival küzdött a fanatikus nacionalizmus ellen, ami akkoriban, a gyarmati időszakban uralta a „hazafias” India szellemét.

Ilyen gazdag történelmi és kulturális háttér mellett Bose valóban óriási felelősséget vállalt, amikor úgy döntött, vállalja a feladatot, hogy Indiában bevezesse a lélek tudományos felfogását a pszichoanalízis révén. Semmi kétség, hogy Bose különösen kemény fába vágta a fejszét. Egyrészt, mert Indiában akkoriban figyelemreméltó hatása volt a szociopolitikai történelemnek, másrészt, mert a nemzet kétharmada vallási és szociális dogmatizmussal, előítéletekkel és babonákkal volt átitatva. Ennek köszönhetően Bose-t és a pszichoanalízist mérhetetlen ellenállással fogadták. Egy olyan tudományt befogadni, ami nemcsak hogy teljes lelki szabadságot hirdet az emberi életben, de zászlajára tűzi a szexuális felszabadítást is, majdhogynem istenkáromlásnak számított. Bose mindennek ellenére tovább folytatta.

Sajnálatos módon Bose úttörő vállalkozását némileg elhomályosították az idősödő korával együtt járó folyamatok. Részben azért, mert élete vége felé hajlott az Indiai filozófia misztikus felfogására, ami oly szerves velejárója az indiai kultúrának, hogy nagyon nehéz harcolni ellene mind belsőleg, mind pedig külsőleg. Így futott zátonyra Bose tudományos törekvése az indiai miszticizmus homályában. Ismerve Bose kulturális és intellektuális elmélyültségét és a világgal való kapcsolatát, mindez meglehetősen kiábrándító fordulatot jelentett az eseményekben. Ugyanakkor, személy szerint úgy gondolom, hogy e lázadó eszme szomorú végzetét legfőképpen az idézte elő, hogy hiányzott egyfajta intellektuális kölcsönösség és interakció Bose kollegái körében. Politikai értelemben az a közvetlen kulturális és intellektuális frusztráció, amely a 20. század korai éveire volt jellemző, különösen Bengálban az indiai szellemi értékek óriási mérvű visszahúzódását okozta, előidézve ezzel egyfajta szellemi elsekélyesedést saját kulturális és intellektuális miliójében. Sajnálatos módon az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület éppen e stagnáló időkben bukkant fel és ragadt meg maga is ebben a folyamatban. Úgy tűnik azonban, a stagnálás túl hosszadalmasra nyúlt, és ennek a Kalkutta Központot érintő következményei mindmáig jól láthatóak. Lehangelő látni egy ilyen hosszú ideig fennmaradó szervezetnél, hogy az évek múlásával ugyanazokkal az önellentmondásokkal küzd.

A „testület” fogalma, és ennek az indiai egyesületben betöltött szerepe további vizsgálandó és kifejtendő igényel. Teljes értelmében az IPS-nek sohasem volt „testülete”, vagyis a tagoknak egy olyan egysége, akik

együttes szellemiséggel törekszenek egy közös cél felé. Formális értelemben természetesen mindig is volt, de sohasem ténylegesen, azzal a fajta szellemiséggel, ami megalapítását jellemezte. A testület létezése mindig egyénfüggő volt – függött az illető ideológiájától, őszinteségétől és becsületességétől (mint amilyen Bose volt és a Kalkutta Központ harmadik generációjának néhány napjainkban is működő tagja). Az elmúlt néhány évtized során a hiány fogalma a napi működés állandó esz-közévé lett. Hiányzott egy valódi testület és a munkaerő, hiányzott az integritás és az őszinteség, hiányzott az intellektuális és a kulturális stimuláció és hiányzott az anyagi és technológiai támogatás – ugyanakkor mindeme hiányok mellett az egyesület sohasem szűnt meg létezni, bár mindig is borotvaélen táncolt. A negatív működésének talán a fennmaradás volt az egyetlen pozitív hatása a Kalkutta Központra. És mindez, még egyszer hangsúlyozom, azért volt lehetséges, mert mindig volt egy, vagy két egyén, aki szükség esetén közbe tudott lépni, és ennek semmi köze nem volt olyasmihhez, amit a központ „testületének” nevezhetnénk. Ahogy más esetben is tapasztalhatjuk, úgy itt is láthatjuk, hogy egy bizonyos elem egy adott időpontban való teljes hiánya szükséges előfeltételévé válhat annak, hogy megfelelő változásokat idézzen elő egy másik időpontban. A Kalkutta Központra jellemző heveny intellektuális és strukturális depressziót követően a központ azonban még egyszer eljutott teljes virágzásáig a 70-es években, aminek nyomai mindmáig megtalálhatóak néhány igen elkötelezett személyiségnek köszönhetőek. (Lévén, hogy nem szeretnék senkit sem piedesztálra emelni, vagy éppenséggel vádolni, így természetesen neveket sem említhetek az IPS ma működő tagjai közül. Nem esetleges kritikát szeretnék gyakorolni ugyanis, hanem arra törekszem, hogy a szervezet történelmi folyamatát tegyem érthetővé). Köztudott azonban, hogy egyetlen egyén sem képes egyedül vinni egy teljes szervezet terheit, és nem létezik olyan sem, hogy egyetlen ideális politika, egy komoly szervezet számára. Talán éppen ez az oka annak, hogy a Kalkutta Központ mindig is a periférián tudott csak túlélni.

A fent említett személyek nemcsak hogy vállalták a Kalkutta Központ adminisztratív feladataival járó felelősséget, valamint az Indiai Pszichoanalitikus Egyesület éves folyóiratán, a *Samiksán* is újra dolgozni kezdtek, hogy annak új, napjaink modern pszichoanalitikus felfedezéseit is magába foglaló arculatot adjanak, de egyikük maga is az első olyan pszichoanalitikusok közé tartozott, akik bevezették az átteli analízist a Kalkutta Központ képzési rendszerébe. Kétségtelen, hogy ez

rendkívül fontos újítás volt. Ezzel egy időben erőteljes ellenállás jelentkezett bizonyos analitikusok részéről, akik az Intézeti Bizottság tagjai voltak, és akik még mindig a Bose-féle ortodox módszerben, lényegében a hipnotikus felfogás folytatásában hittek és gyakorolták azt. Ennek következtében megindult a harc a Kalkutta Központban az analízis ortodox gyakorlói és az áttétel-vizontáttétel analízisében radikálisan hívók között. Noha lényegében a vita a pszichoanalitikus elmélet és a képzési elvek közötti különbségekről szólt, mégis igen hamar elveszítette a tudományos érvelés jellegét, kicsinyes bürokrata politika és személyes összecsapások uralták el. Egy szervezet, amelynek magasra kellett volna emelnie a lelki egészség fátklyáját, sajnálatos módon ehelyett saját patológiás állapotát kezdte el tükrözni.

Ebben a kontextusban a brit pszichoanalitikus egyesület sajátos helyzete idéződik fel bennem. A brit egyesület éveken keresztül működött heves belső viták keresztüztüében, ami a három fő iskolájának – a Modern Freudianus, a modern Kleiniánus és a Középcsoport, a későbbi Függetlenek – elméleti elgondolásaiból fakadó jelentős különbségeknek volt betudható. Szeretném hangsúlyozni azt a tényt, hogy brit pszichoanalitikus egyesület három iskolája közötti eltérések, összecsapások és viták ellenére mindig jelen volt a tudományos elkötelezettség és törekvések állandó háttértényezője, ami alapvető vezérelvként szolgált az érintett személyek számára. Ha egy kandidátus történetesen saját önálló véleményét hangsúlyozta egy bizonyos témával kapcsolatban, ami a kollegákétól, szupervizorokétól és kiképző analitikusokétól eltérő volt, vagy ha éppenséggel úgy döntött hogy teljesen szakít a brit egyesülettel, akkor biztos lehetett benne, hogy senki sem fogja szándékosan veszélybe sodorni szakmai jövőjét pusztán csak azért, hogy saját hatalmát fitogtassa és ellenséges indulatait kielégítse. A Kalkutta Központ ezzel szemben pontosan ilyen hibákat követett el, amelyek majdhogynem helyrehozhatatlanok.

Bose idejében a Kalkutta Központ képzési rendszere jelentősen különbözött a jelenlegi képzési eljárástól. Az utóbbi évtizedekben, különösen a posztfreudianus időszakban világszerte jelentős elméleti újítások jelentek meg, és ezek természetesen mind az adott képzésben, mint a terápiás gyakorlatban technikai különbségeket hoztak magukkal. Az áttételi interaktív analízis híveinek harca Kalkuttában is talán éppen erre az elképzelésre irányult, nevezetesen arra, hogy a pszichoanalízis elméleti és klinikai fejlődésének magvát elültessék, és így utolérjék a nemzetközi intellektuális helyzet színvonalát. Ezt egyben a központban

tapasztalható stagnálás megtörésére tett erőfeszítést is tükrözte. A terv azonban már kezdete pillanatában meghiúsult. Egyetlen ésszerű okot sem lehetne felmutatni az ellenállásra, amivel a kezdeményezést fogadták. James Strachey 1934-ben írott, „A pszichoanalízis terápiás hatásának természete” című klasszikus tanulmánya, ami mélységében foglalkozott az áttételi analízis technikai és strukturális aspektusaival, katasztrofális kudarcot szenvedett Kalkuttában ezen korlátolt, merev analitikusok hozzáállásának köszönhetően. Fájdalmas történet, hogy az Intézet tagjai, és ráadásul a kandidátusok is csatlakoztak ehhez a nézethez, félve attól, hogy „nem megfelelőnek” bélyegzik őket ezek a hatalommal bíró, magas beosztású tisztviselők.

Az események fent vázolt, kedvezőtlen sodrásában a Kalkutta Központ kandidátusai vergődtek (i) a képzési módszerben jelenlevő elméleti és technikai különbözőségek és (ii) az egyesületben és az intézetben is kibontakozó infrastrukturális krízis csapdájában, valamint szenvedtek (iii) a megfelelő intellektuális és kulturális interakció hiányától, ami a központ analitikus köreinek tagjait jellemezte, (iv) szenvedtek az egyesület és az intézet vezetésének kicsinyes és bürokratikus politikájától, (v) és átéltek egy bizonyos fajta elszigetelődést, ami önmagában is kedvezett az ürességnek és a kezdeményezés hiányának, következőképp hiányzott az életkedv szinte majdnem mindenből, (vi) és végül de nem utolsó sorban, sodródtak az intézetben és az egyesületben egyaránt fontos pozíciót betöltő analitikusok között dúló ellenséges érzelmek viharában. Ilyen körülmények között nem lehetett mást tenni, csak csendben végignézni az Intézet fokozatos leromlását, azét az Intézetét, amelyet egykoron oly magas elvárásokkal és etikai háttér mellett alapítottak meg.

Három olyan esetet fogok most idézni a Kalkutta Központ analitikusainak jelenlegi, negyedik generációjának köréből, olyan eseteket, amelyek a legfájóbban példázzák egy szervezet irányításának és képzési rendszerének hibáit, és amelyek pusztán néhány olyan személynek köszönhetőek, akik hatalmukkal visszaéltek, kicsinyes, egyéni érdekeik érvényesítése érdekében.

Első eset: Az illetőnek kényszerítés hatására és attól való félelmében, hogy tanuló voltát megszüntetik, 12 éven át kellett első analitikusánál képzésben lenni, mielőtt második kiképző analitikusával újra kezdhetne a terápiát, immáron áttételi analízisben. Így ebben a folyamatban a kandidátusnak majdnem 15 évbe tellett, hogy az IPS tagjává válhatott.

Második eset: Egy másik kandidátusnak idős analitikusa halálát kellett kivárnia ahhoz, hogy új kiképző analitikust választhasson, és meg-

kezdhesse áttételi analízisét. A várakozásnak ezzel a szakaszával együtt nem kevesebb mint 17 évébe került az illetőnek, hogy az IPS tagságát elnyerhette.

Harmadik eset: Az illető kandidátusnak első analitikusa részéről a legetikátlanabb magatartást kellett elviselnie, mielőtt bátorságot mert gyűjteni ahhoz, hogy kiszabaduljon annak karmai közül és elkezdhesse képzését új analitikusával, áttételi analízisben. Bár közvetett és leplezett formában, de ugyanazt a kényszerítést és tanuló státuszára vonatkozó fenyegetést gyakorolták rajta is. (Természetesen az érintett személyeket a titoktartás védelme okán nem lehet megnevezni).

Mindhárom esetben az illetők kifejezték vágyukat arra, hogy analitikust váltsanak, mivel látták az elméleti és klinikai tisztánlátás hiányát és a hiteltelenséget, amellyel a kalkuttai képzési rendszer rászedte őket, néhány hatalommal bíró egyén propagálása és uszítása révén. Ezenkívül a kandidátusok szerettek volna az analitikus irodalom teljes fejlődésével összhangba kerülni, azzal a fejlődéssel, ami a legújabb elméleti és klinikai újításokat figyelembe véve radikalizálta az áttétel-vizsontáttétel teljes koncepcióját. A tudás iránti vágy kísértette őket, de ezt a tudást hosszú éveken át megtagadták tőlük. Ez a fajta tisztességtelen hozzáállás semmi esetre sem lenne szabad, hogy jellemezzen egyetlen, nemzetközinek mondott magasan megbecsült szervezetet sem, és különösen nem egy pszichoanalitikus szervezetet, amelynek az emberi élet igazsága védelmét kéne ideológiai zászlajára tűznie. Micsoda ironikus helyzet! A három fent idézett eset mindegyikénél az érintettek több mint egy évtizedet vesztegettek el életükből egy ilyen személytelen rendszerű képzésben vergődve, mialatt az Intézet Bizottságának néhány analitikusa alaposan visszaélt a feladatkörével járó hatalmával, amelyet pedig valamikor teljes bizalommal adományoztak számukra.

Az egyik oka annak, hogy miért számoltam be ilyen részletesen a múltból az, hogy szerettem volna egy olyan szálát felfejteni, amelynek nyomán saját pszichoanalitikus képzésem nehéz pillanatai is érthetővé válnak. A másik ok, hogy (i) szeretném megtörni a csendet, amely a Kalkutta Központ néhány bürokratája által elkövetett atrocitások történetét borítja és (ii) kifejezni azt a meggyőződésemet, hogy a pszichoanalitikus képzésben tapasztalt nehéz pillanatok nem saját egyéni krízisemet mutatják, hanem olyan pillanatokat tükröznek, amelyeket ténylegesen csak történetiségük ismeretében lehet megérteni, és amelyek a Kalkutta Központ képzési rendszere struktúrájának néhány felelőtlen egyén okozta problémáiból fakadnak.

Ilyen körülmények között nem is olyan nehéz megértenünk, hogy Kalkutta kandidátusainak miért nem volt, és sajnálatos módon még máig sincs olyan szervezete, amit a képzésben levők fórumának nevezhetnénk. Ha egy intézménynek minden szintjén fragmentáció tapasztalható, akkor nem meglepő, hogy ugyanez a fragmentáció a kandidátusok között is működik. Akárcsak az analitikusok, így a kandidátusok ügyeit is, legalábbis azt a keveset, ami az ő fennhatóságuk alatt állt, saját egyéni érdekek és előnyök elérése hatotta át. Következésképp az igazság, mint alapvető elem minden szinten hiányzott – az infrastrukturális és a bürokratikus ügyintézés szintjéről, az analitikusok és a kandidátusok között egyaránt. Az igazság hiányjelenléte az egész Kalkutta Központ dinamikáját beárnyékolta, hamis hallgatásba burkolva a valódi tényállást. Sajnálatos módon ez a széthúzás a kandidátusok között még ma is fennáll, és ez talán egyedül azzal lenne áthidalható, ha felébredne a „társak vagyunk” tudata a csoporton belül. Ennek a folyamatnak az első lépése pedig az, hogy el kell kezdeni megosztani egymással az évtizedek során felgyűlt igazságtalanság és hallgatás terheit. Talán ez adna egy olyan lehetőséget a kandidátusoknak, amelynek segítségével kiléphetnének a szűklátókörű egyéni érdekek bűvköréből és kialakíthatnának egy csoportérdeket, ami a pszichoanalízis tudományának fejlődését tartaná szem előtt Kalkuttában.

Most elérkezvén saját analitikus képzésem nehéz pillanataihoz, elmondható, hogy ezek a nehézségek kiképző analitikusom és szupervizorom elméleti hozzáállásbeli ellentétéből nőttek ki. Miközben az áttételi-vizontáttételi technikát használó kiképző analitikusomnál voltam képzésben, az alatt szupervizor analitikusom a Bose idejéből származó ortodox analitikus technika, lényegében a hipnotikus módszer híve volt. Következésképp természetes volt, hogy bizonyos elméleti és klinikai különbségek szükségszerűen keletkezzenek a technikai megközelítések effajta alapvető eltéréseiből. Egy második szupervizor szerepét betöltő analitikust az Intézet nem tudott biztosítani az akkori körülmények között, a Kalkuttában dolgozó kiképző analitikusok korlátozott száma miatt. A véleménybeli különbségeket szupervizor analitikusom sajnálatos módon nem tudta megfelelő tudományos hozzáállással kezelni. Következésképp ítélkező attitűdje, amivel egyéni, elméleti és ideológiai síkon történő fejlődésemet fogadta, valójában nem volt más, mint kiképző analitikusommal való saját személyes konfliktusának a velem való kapcsolatra történő áttolása. Ezt csak tovább erősítette egy másik kandidátus ráhatása (a 2000-es év elején vált taggá), aki az egész

helyzetet saját patológiás szükségletei kielégítésére használta fel. Érdekeséggé jellemezem, hogy ugyanez a kandidátus (aki 2000-ben vált taggá) szintén áldozata volt az említett szupervizor éretlen viselkedésének kiképzési ideje során, ő az egyike a három fent idézett esetnek. Nem nehéz elképzelnünk, milyen minőségű képzést nyújthatnak az ilyen analitikusok, ami, és talán szükségtelen is mondanunk, egészében sokkal ártalmasabb a társadalomra nézve, mintha a Kalkutta Központ egyáltalában nem képzett volna analitikusokat. De a legfájdalmasabb azt látni, hogy a hibás kör hogyan ismétli magát a történelem során, azaz, hogy az analitikusok jelen generációinak hibái hogyan ismétlik az előző generáció hibáit. Nem az számít, hogy mennyi időt töltött el valaki analízisben, ha képtelenség eljutni lelkének azon mélységeihez, ahol az effajta negatív, destruktív pozícióra való törekvés lakozik és érvényesül az egész élet során. Nem létezik olyan analitikus belátás, amely megvilágíthatná az effajta kallódó lelkek ösvényét. Az ember és az állat közötti legfőbb különbségek egyike talán éppen az ember képessége arra, hogy énjét egy bizonyos választás meghatározása érdekében edzze. De hogy milyen célja van ennek a választásnak és milyen formában manifesztálódik ez, az ettől teljesen eltérő kérdés. Minden idők legnagyobb drámaírója, William Shakespeare az emberi választás szerepét drámáiban számtalan formában tudta megjeleníteni. Hamlet szavai világosan csengenek ebben a kontextusban: „Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri balsorsa minden nyűgét, s nyilait; / Vagy ha kiszáll tenger fájdalma ellen, / S fegyvert ragadva véget vet neki?” (Arany János fordítása).

A súrlódások közepette éppen a tudományosság veszett el, ami pedig a jelenbeli fejlődés gyökere kellett volna legyen. Az egész csatározásból nem maradt más hátra, mint egy kellemetlen keserűség a lelkekben. Szükségtelen, hogy a téma további kicsinyes részleteit boncolgassam, nem lenne helyénvaló egy tudományos ülésen, mint amilyen ez is. Ugyanakkor ebben a kontextusban szeretném még megemlíteni, hogy 1997-ben Barcelonában a kiképző analitikusok 8. IPA-konferenciáján éppen ezt a témát tárgyalták, a „Tanulás a szupervízió során: egy közös élmény” címmel. A legkiábrándítóbb, hogy néhány kalkuttai analitikus egyáltalán nem vesz tudomást a pszichoanalitikus technika eme alapvető konceptuális fejlődéséről.

Érdekes módon egyetlen pozitív aspektusa mégis volt ennek a krízisnek, nevezetesen, a Csütörtöki Tanulmányi Kör újraéledése, amelyet eredetileg néhány kandidátus és egyesületi tag kezdeményezett, és ami egy kis időre szünetelt, majd ismét újult erőre kapott, mintha csak a Kal-

kutta Központ kritikus helyzetével akarna szembeszállni. Az újjáéledt csütörtöki csoportokon mind a kandidátusok, mind az egyesületi tagok olyan eseteket és egyedi problémákat beszéltek meg, amelyek valódi nehézséget okoztak számukra. Csak néhány olyan szempontot említek, amellyel kapcsolatban én magam is mély belátáshoz jutottam ezen megbeszélések során: (i) az analizálttal kapcsolatos viszontáttétellel belsőleg foglalkozni kell, miközben folyamatosan kell foglalkozni az analizált áttételével az ülés vezetése közben és nem szabad azt távol tartani magunktól, hogy csak később tudatosítsuk majd. Ennek legnehezebb pontja, hogy az effajta megismerésnek nincs más útja, mint az, hogy át kell élni ezeket az élményeket, miközben vezetni kell az ülést; (ii) a fizetés szerepe és a pénz fontossága az áttételben; (iii) a súlyosan erotizált esetekkel való foglalkozás módja és (iv) tudni kell beszélni arról, hogy bizonyos esetek terápiában tartása kudarcra van ítélve, ha hiányzik a viszontáttételre vonatkozó mély belátás, amely következőképp érinti az analitikus értelmezést is. Így a csütörtöki találkozók is egy újabb tanulási forrássá váltak számomra, természetesen folyamatos személyes kiképző analízisem mellett. Időközben az egyesület tanácsa egy új szupervízor analitikust jelölt ki a számomra, hogy a kiképzésem fejlődését akadályozó jelenlegi problémák megoldódjanak.

Elődeimmel (mint amilyen a három korábban említett eset is) ellentétben minden bizonnyal sokkal inkább van lehetőségem arra, hogy végül is átlábaljak ezeken a zavaros vizeken. Természetesen tanulmányom fókuszában nem ez áll, sokkal inkább az, hogy dokumentáljam és rögzítsem az igazságtalanság egyenlőre hallgatásba burkolt történetét, az igazságtalanságát, amelyet képzési rendszerünk néhány elbizakodott képviselője gyakorolt Kalkutta analitikusaival szemben. Írásom az igazság útjának felfedésére törekszik, a hallgatás történetét osztom meg Önökkel, és remélem ez az igazság egy napon majd a Kalkutta Központ számára olyan jövőt biztosít, ami a felvilágosult és etikus lét jegyében zajlik. Végezetül Freud szavaival összegezhetném mondandómat: „az intellektus hangja halk, de addig nem nyugszik, amíg meghallgatásra nem talál. Végül, számtalan sok elutasítás után, mégis csak meghallják. Ez egyike ama kevésszámú ténynek, amelyekre vonatkozólag az emberiség jövőjét illetően optimisták lehetünk...” (Freud, [1927] 2003, 643.).

Hámori Eszter fordítása

IRODALOM

- BASAK, J.** (1999) Reflections on Certain Trends of Our Time. In: *Samiksa*, 52.
- BOSE, G.** (1921) *Concept of Repression*. Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd., London.
- Bose–Freud Correspondence, 1921*. Indian Psychoanalytic Society, 1999.
- FREUD, S.** (1926) Question of Lay Analysis. In: *S. E. XX*. The Hogart Press, London.
- FREUD, S.** ([1927] 2003) Future of an Illusion. *S. E. XXI*. The Hogart Press, London.
(Magyarul: Egy illúzió jövője. In: Erős Ferenc [szerk.] [2003]: *Sigmund Freud: Válogatás az életműből*. Európa, Budapest, 593–646.)
- HANLY, C.** (1990) Concept of Truth in Psycho-analysis. In: *Int. J. Psychoanal.*
- HEIMANN, P.** (1950) On Counter-transference. In: *Int. J. Psychoanal.*
- Learning in Supervision. A Mutual Experience*. IPA Conference of Training Analysts, Barcelona, 1997.